

GÖRÜNMEYEN TARİH: TRABZON TEKKE CAMİ SOKAK VE ÇEVRESİNDE MEKANSAL OKUMA VE KENTSEL MÜDAHALE ÖNERİSİ

26

Tuğçe Nur Oruç Kayhan¹, Berna Kara², Banu Çiçek Kurdoğlu³

¹ Karadeniz Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
tugceoruc@ktu.edu.tr

² Trabzon Büyükşehir Belediyesi, TBB Gayrimenkul Ticaret A.Ş.,
kara_berna@outlook.com.tr

³ Karadeniz Teknik Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü,
banukurdoglu@ktu.edu.tr

ÖZET

Trabzon, tarihi 4000 yıllık geçmişe dayanan bir kenttir (Köse, 2012). Kent, tarihsel süreçte birçok imparatorluğa ev sahipliği yaptığı için çeşitli mimari özelliklerde tarihi yapılara sahiptir. En eski yıllara kadar dayanan tarihi yapıların ve sokakların, kentin karakterini ortaya çıkaran önemli öğeler olması nedeniyle görünür kılınması; tarihi kentsel bilincin oluşturulması ve sürekliliğinin sağlanması adına önem arz etmektedir. Trabzon kent merkezinde birçok tarihi yapı ve kültürel zenginlik izlerinin olduğu ancak, arka planda kaldığı araştırmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu düşünceden hareketle; gündelik yaşamla merkezi işlevler ara kesitinde yer alan bir karaktere sahip olan ve tarihi izler barındıran Tekke Camii Sokak ve çevresi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Seçilen alanın süreklilik arz eden işlevi konut ve konutaltı ticaret işlevi olsa da merkezi iş alanına (MİA) yakın olması nedeniyle araç giriş çıkışlarının ve parklanmaların olduğu bir alan olarak tanımlanabilir. Bu nedenle çevresiyle işlevsel olarak uyum sağlayamamaktadır. MİA'na olan yakınlığına ve birçok tarihi tescilli yapı barındırmasına rağmen, kent merkezindeki tarihi dokuya entegre olamamış; tarihi ve kültürel yapılarla ilişkilendirilmemiştir. Bu bağlamda Tekke Camii Sokak ve çevresini kapsayan alanda iki aşamalı çalışmalar yürütülmüştür. İlk aşamada arazi çalışması yapılarak; Tekke Camii Sokak ve çevresine yönelik mevcut durum analizleri ile mekânsal okumalar yapılmıştır. Alandaki görünür tarihi izler, yapı ve sokak kullanımları, yapıların sokakla ilişkisi, yapıların işlevsel kullanımları, dolu ve boş parsellerin varlığı, yapı yükseklikleri ve cephe durumu ile yaya ve yeşil sürekliliğine odaklanan analizler gerçekleştirilmiştir. Yapılan alan çalışması ve analizler sonucunda çalışma alanı içerisinde yer alan tarihi dokunun zamansal sürekliliğinin sağlanamadığı ve artan yapı yoğunluğu içerisinde görünürlüğünü kaybettiği görülmüştür. Bu nedenle çalışma alanı içerisindeki tarihi dokunun bütünündeki süreksizliğinden kaynaklı olarak devamı olan ikinci bir aşama öngörülmüştür. İkinci aşamada ise mekânsal okumalardan yola çıkılarak geliştirilecek bir senaryo üzerinden alanın tarihi dokusunu öne çıkarmayı ve günümüzdeki işlevsel kullanımlar ile entegre edilerek kentsel iyileştirme-sağlıklaştırmanın yapılması amaçlanmaktadır. Yapılması planlanan kentsel iyileştirme-sağlıklaştırma çalışmaları ile alana işlevsel

yenilikler getirilmesi ve yaya kullanımının arttırması hedeflenmektedir. Tüm bu süreç için çalışma alanı bütününde amaç ve hedefler doğrultusunda eylemler ve tasarım önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Görünür İzler Tarihi Kentsel Bilinç, Tarihi Sokak Dokusu, Kentsel İyileştirme-Sağlıklaştırma.

1. GİRİŞ

Tarihsel miras, kentlerin kimliğini oluşturan ve toplumsal belleği şekillendiren temel yapı taşlarından biridir. Özellikle çok katmanlı bir geçmişe sahip olan kentlerde, bu mirasın korunması ve görünür hâle getirilmesi, sürdürülebilir kentleşme politikalarının vazgeçilmez bir parçasıdır. Çünkü tarihî kentsel çevreler, yalnızca fiziksel varlıklar değil; toplumsal bellek, kimlik ve mekânsal süreklilik ilişkileri üzerinden anlam kazanan çok katmanlı yapılardır. Halbwachs'ın (1992) kolektif bellek yaklaşımına göre bellek, mekân üzerinden inşa edilmekte; Lynch'in (1960) tanımladığı kentsel imgeler ise bu belleğin algısal taşıyıcıları olarak kent deneyimini şekillendirmektedir. Bu bağlamda tarihî sokak dokuları, kentlinin geçmişle kurduğu ilişkinin sürekliliğini sağlayan temel mekânsal arayüzlerdir. Ancak modernleşme ve kontrolsüz kentsel büyüme süreçleri, bu dokuların algılanabilirliğini zayıflatarak tarihî çevrelerin gündelik yaşamdan kopmasına neden olmaktadır.

Trabzon, yaklaşık 4000 yıllık tarihi geçmişi ile Karadeniz Bölgesi'nin en önemli kentlerinden biridir. Hititlerden Roma'ya, Bizans'tan Osmanlı'ya kadar farklı uygarlıklara ev sahipliği yapmış olan kent, mimari ve kültürel açıdan oldukça zengin bir dokuya sahiptir (Köse, 2012). Ancak bu zenginlik, günümüz kent dokusunda çoğu zaman geri planda kalmakta ve kullanıcılar tarafından fark edilmemektedir.

Kentsel büyümenin kontrolsüz şekilde ilerlemesi, tarihî yapıların görünürlüğü azaltmakta, sokak dokuları tahrip olmakta ve kentsel hafıza giderek silinmektedir (Çelik & Demirtaş, 2019). Özellikle merkezi konumda yer alan tarihî bölgeler, güncel işlev baskısıyla kimliklerinden uzaklaşmakta ve bütüncül bir koruma anlayışı eksikliğinden dolayı fiziksel, sosyal ve işlevsel sürekliliklerini yitirmektedirler. Bu bağlamda, Trabzon kent merkezinde yer alan Tekke Camii Sokak ve çevresi hem tarihî izleri hem de kent merkezine yakınlığı ile dikkat çeken; ancak günümüz kent yaşamında geri planda kalmış bir alan olarak ele alınmıştır.

Bu çalışmada amaç; Tekke Camii Sokak ve çevresinde kaybolmaya yüz tutmuş tarihî dokunun mekânsal okuma yöntemiyle analiz edilmesi, mevcut sorunların tespiti ve bu alana yönelik kentsel sağlıklaştırma ve iyileştirme senaryoları geliştirilmesidir. Böylece, alandaki tarihî sürekliliğin yeniden kazandırılması, kullanıcı aidiyetinin güçlendirilmesi ve sürdürülebilir bir kent kimliği oluşturulması hedeflenmektedir.

Bu çalışma Karadeniz Teknik Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim dalında verilen; Kentlerde Yaya ve Yeşil Sürekliliği isimli lisansüstü dersinde yürütülen final çalışması kapsamında; Trabzon kent merkezinde bulunan tarihî Tekke Camii Sokağı ve çevresini ele alarak, bu alanın tarihi dokusunu öne çıkarmayı ve yaya kullanımını arttırmayı hedefleyen amaçlar, hedefler ve bu hedefleri gerçekleştirmeye yönelik eylemleri ve tasarım önerilerini içermektedir.

Alanın fiziki karakteristiği, dar sokak dokusu, tescilli tarihî yapılar ve konut altı ticaret karma kullanımı ile şekillenmiştir. Sokak, adını aldığı Tekke Cami ile birlikte birçok tescilli yapıyı barındırmakta; ancak bu yapılar günümüzde fonksiyonel bütünlükten uzak, parçalanmış bir yapı sergilemektedir. Alanın baskın işlevi konut olup, konut altı ticari kullanımlar da yaygındır. Ancak kent merkezine olan yakınlık nedeniyle özellikle araç trafiği ve otopark sorunları ciddi bir problem hâlinindedir. Bu durum, alanın hem yaya kullanımı açısından cazibesini düşürmekte hem de tarihî yapılarla bütüncül bir kent deneyimi oluşturmayı zorlaştırmaktadır.

Mekânsal sürekliliğin sağlanamaması, yeşil alan eksikliği, cephe düzenlemelerinin tutarsızlığı ve kullanıcı aidiyetinin zayıflığı, alanın kentsel bütünlükle entegrasyonunu zorlaştıran başlıca unsurlar arasında yer almaktadır. Öte yandan, alan; koruma-kullanma dengesi gözetilerek geliştirilecek müdahalelerle görünürlüğü artırılabilir, tarihî hafızası yeniden canlandırılabilir potansiyele sahiptir.

3. YÖNTEM

Bu çalışma, iki aşamalı bir yöntemle kurgulanmıştır: İlki, alanın mevcut durumunun yerinde analiz edilmesi; ikincisi ise bu analizler doğrultusunda kentsel müdahale senaryolarının geliştirilmesidir. İlk aşamada, niteliksel mekânsal analizler ile tarihî yapıların sokakla ilişkisi, cephe sürekliliği, yapı kullanımları, dolu-boş parsel durumu, yaya akışı ve yeşil süreklilik gibi öğeler yerinde gözlemlenmiş ve fotoğraflama yöntemiyle belgelenmiştir. Ayrıca, kullanıcı deneyimlerini anlamaya yönelik gözlem çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kullanılan mekânsal okuma yöntemi, Cullen'ın (1961) Townscape yaklaşımına dayanmaktadır. Bu yaklaşım, kentsel mekânı yalnızca plan düzleminde değil; sokak, silüet, cephe, perspektif ve hareket deneyimi üzerinden bütüncül olarak ele almaktadır. Ayrıca Lynch'in (1960) kentsel imge bileşenleri (yollar, sınırlar, düğüm noktaları, bölgeler ve işaret öğeleri) analiz sürecinde tarihî yapıların ve sokak dokusunun algılanabilirliğini değerlendirmek için referans alınmıştır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen analizler, alanın yalnızca fiziksel durumunu değil, kullanıcı deneyimi ve kentsel algı boyutunu da ortaya koymayı amaçlamaktadır.

İkinci aşamada, elde edilen analiz verileri mekânsal okumalar çerçevesinde değerlendirilmiş ve tarihî sürekliliğin yeniden inşası için kentsel iyileştirme ve sağlıklılaştırma önerileri geliştirilmiştir. Bu öneriler, alana özgü karakteristik özellikleri korumayı; ancak güncel ihtiyaçlara da cevap vermeyi hedefleyen bir senaryo çerçevesinde oluşturulmuştur.

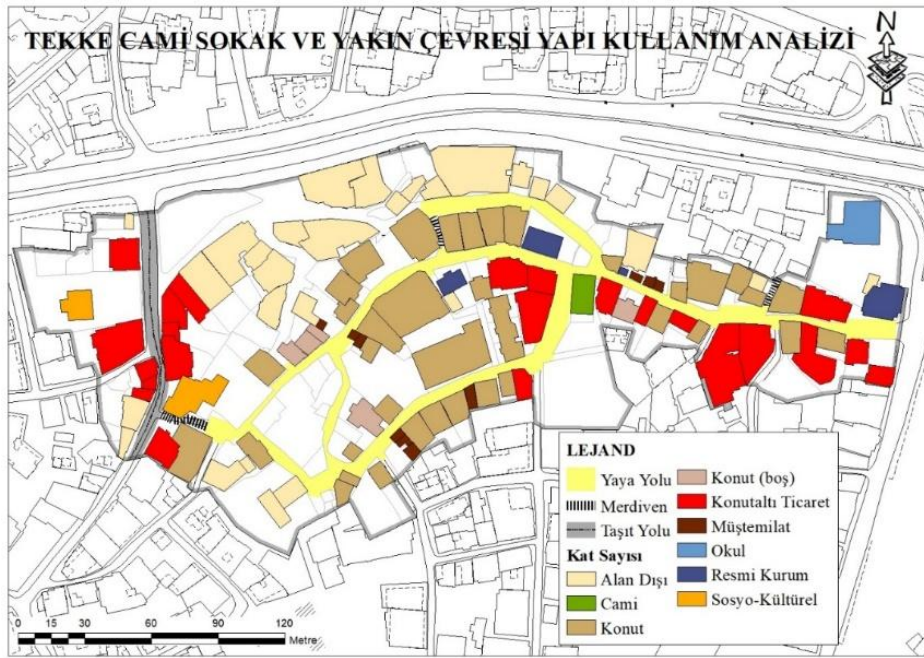
Çalışma sürecinde mekânın karakterini koruma ilkeleri gözetilerek, kullanıcı-odaklı ve tarihî kimliği önceliklendiren bir yaklaşım benimsenmiştir. Alanın hem fiziksel hem de sosyo-kültürel olarak yeniden canlandırılması için öneriler, mekânsal süreklilik, yaya erişilebilirliği, kültürel kimlik ve kamusal alan nitelikleri üzerinden temellendirilmiştir.

4. ANALİZLER

Yapı kullanım analizi, Tekke Camii Sokak ve yakın çevresinde mekânsal işlevlerin dağılımını, bu işlevlerin sokak dokusu ile kurduğu ilişkiyi ve alanın kentsel işlevsel sürekliliğini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz, alanın tarihî karakteri ile güncel kullanım biçimleri arasındaki uyum ve kopuş noktalarını tespit etmeye yönelik olarak ele alınmıştır.

Çalışma alanında baskın işlevin konut kullanımı olduğu görülmektedir. Konut dokusu, özellikle sokakların orta kesimlerinde ve ikincil yaya bağlantıları boyunca yoğunlaşmakta; bu durum alanın geleneksel mahalle karakterini hâlen büyük ölçüde koruduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, ana yaya aksı boyunca konut altı ticaret birimlerinin belirgin şekilde kümelendiği görülmektedir. Bu ticari kullanımlar, çoğunlukla küçük ölçekli ve mahalle ölçeğinde hizmet veren birimler olup, sokağın gündelik yaşam ritmini destekleyen önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

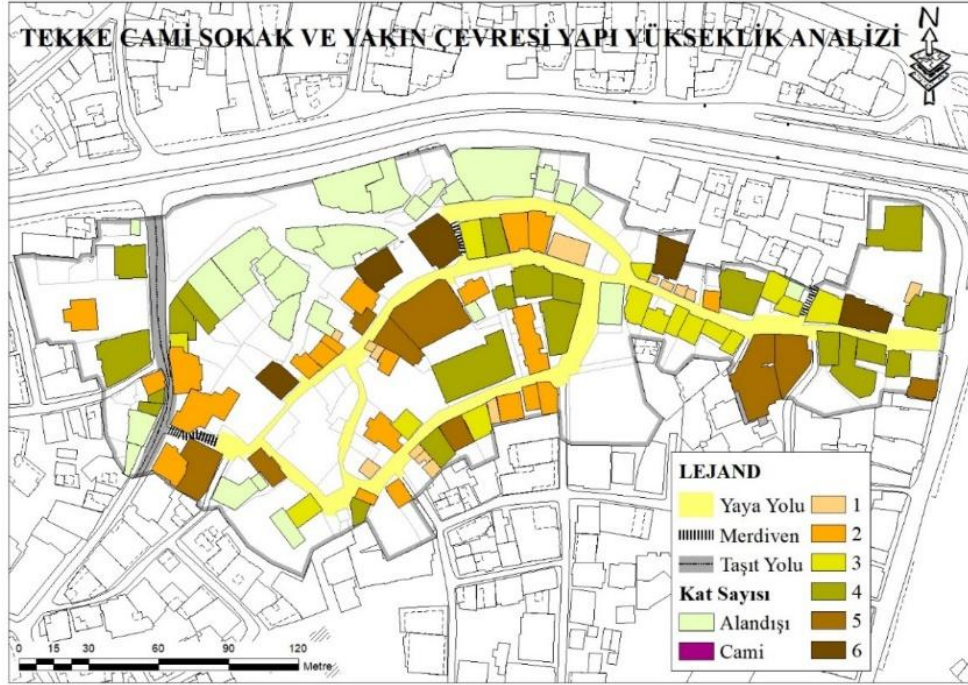
Alan genelinde boş konutların varlığı, yapı kullanım analizinin dikkat çekici bulgularından biridir. Özellikle ana akslara yakın parsellerde yer alan boş yapılar, fiziksel yıpranmışlık ve işlevsel süreksizlik göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, tarihî çevrelerde sıkça karşılaşılan köhneleşme sürecine işaret etmekte ve alanın acil müdahale gerektiren bölgelerini ortaya koymaktadır. Boş yapıların varlığı, aynı zamanda alandaki tarihî dokunun güncel kent yaşamıyla yeterince bütünleşemediğini göstermektedir.

Şekil 3. Tekke Cami Sokak ve Yakın Çevresi Yapı Kullanım Analizi

Tekke Camii, alanın mekânsal ve simgesel odağı olarak öne çıkmakta; cami çevresinde yer alan eğitim yapıları, resmi kurumlar ve sosyo-kültürel tesisler mahalle ölçeğinde kamusal bir çekim alanı oluşturmaktadır. Ancak farklı günlerde ve günün farklı saatlerinde yapılan alan gezilerinde; bu işlevlerin birbirleriyle ve sokak dokusuyla kurduğu ilişkinin zayıf olduğu, mekânsal sürekliliğin yeterince sağlanamadığı görülmüştür. Özellikle alanın kuzeyinde yer alan Merkezi İş Alanı'na (MİA) yakınlık, yapı kullanım desenini dolaylı olarak etkilemektedir. Bu yakınlık, araç trafiği ve yol boyu parklanmaların artmasına neden olmakta; konut ve konut altı ticaret işlevlerinin yaya odaklı karakterini zayıflatmaktadır. Sonuç olarak sokak, bir yaşam mekânı olmaktan ziyade geçiş ve park alanı olarak algılanma riski taşımaktadır. Alanda yer alan ticari kullanımlar daha çok fırın bakkal gibi günlük ihtiyaçlara yönelik kullanımlardır. Malzeme ofisi, depo türünde de kullanımlar mevcuttur. Bu durum alanın merkezi iş alanı ile

konut kullanımı arasında bir geçiş bölgesi olarak tanımlanabilecek bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir.

Şekil 4. Tekke Cami Sokak ve Yakın Çevresi Yapı Yüksekliği Analizi

Yapı yüksekliği analizi bölgenin heterojen ve parçalı bir silüet yapısına sahip olduğunu göstermektedir (Şekil 4). Analiz çalışması incelendiğinde, 1 ila 6 kat arasında değişen geniş bir kat yüksekliği yelpazesinin bulunduğu, özellikle ana yaya aksına cepheli bazı parsellerde 5 ve 6 katlı (koyu kahverengi) yapıların kümelenerek çevresindeki 1-2 katlı (açık turuncu) geleneksel ölçekli doku üzerinde baskı kurduğu, bu durumun ise dar sokaklarda güneşlenme ve hava sirkülasyonu gibi mikroklimatik verileri olumsuz etkileyebileceği anlaşılmaktadır. Bölge genelinde hakim olan 3-4 katlı orta yoğunluklu yapılaşmanın, topoğrafyanın eğimli yapısıyla birleştiğinde kademeli bir görünüm sunduğu değerlendirilmektedir.

Çalışma alanında yer alan 22 adet tescilli yapının 3 tanesi günümüzde iz bırakmayan yapılardır. 19 tanesinin izi alanda görülmektedir. Tüm bu yapılara ilişkin alanda sürekliliği sağlamak açısından korunması gerekli yapılar da mevcuttur. Alandaki tescilli yapıların detaylı incelenmesi; mevcut durum ve eski durum karşılaştırılması aşağıdaki tabloda aktarılmıştır (Tablo 1).

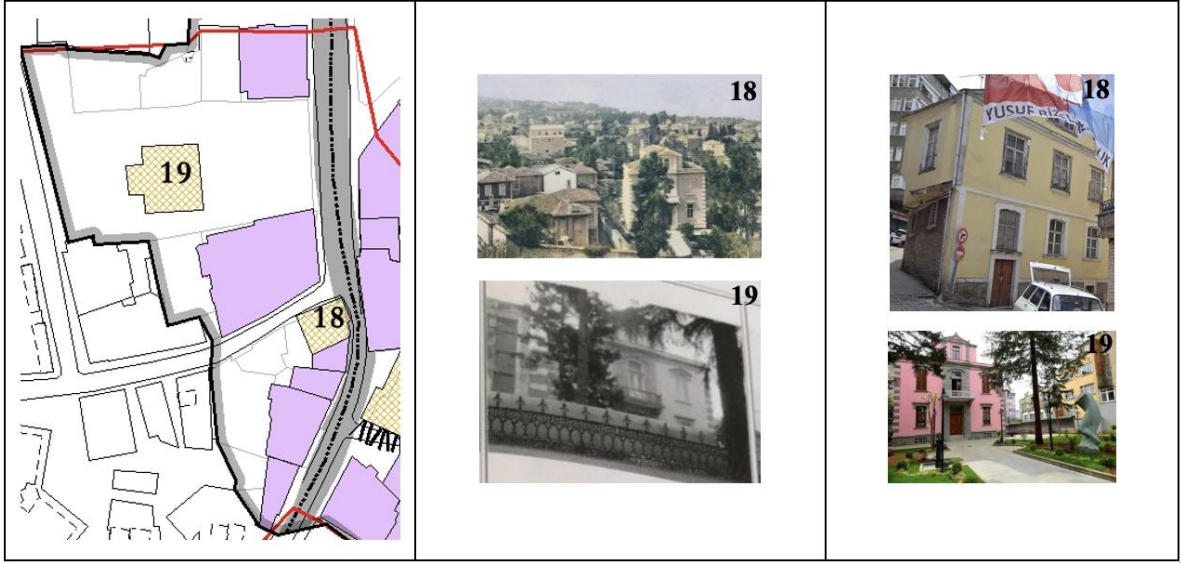
Tablo.1. Çalışma alanındaki tescilli yapıların eski ve yeni hali.

Yapı Numarası	Eski Hali	Yeni Hali
	 	
	  	
	  	

Tablo 1'in devamı

Tablo 1'in devamı

Çalışma alanında yer alan tescilli yapıların eski ve yeni durumlarını karşılaştıran tablo, Tekke Camii Sokak ve çevresindeki tarihî dokunun geçirdiği dönüşümü somut biçimde ortaya koymaktadır. Karşılaştırmalı fotoğraflar incelendiğinde, yapıların büyük bir bölümünde özgün mimari karakterin kısmen ya da tamamen zayıfladığı görülmektedir. Bu durum, tarihî çevrelerde sıkça karşılaşılan kontrolsüz müdahalelerin ve işlevsel dönüşümlerin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Eski fotoğraflarda okunabilen bazı mimari detaylar ve yapı-sokak ilişkisi, yeni durumlarda değişime uğramıştır. Özellikle modern malzeme kullanımı, uygunsuz cephe uygulamaları yapıların tarihî kimliğini görünmez kılmakta ve sokak bütünlüğünü zedelemektedir. Bu müdahaleler, tekil yapı ölçeğinde yapılmış olsa dahi, sokak silüeti ve kentsel algı üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır.

Tabloda yer alan bazı yapıların yeni durumlarının, fiziksel olarak ayakta olmalarına rağmen işlevsel ve algısal sürekliliklerini kayb ettikleri görülmektedir. Tescilli yapıların bir kısmının atıl durumda olması ya da tarihî niteliğiyle örtüşmeyen kullanımlara konu edilmesi, bu yapıların kent yaşamıyla kurduğu ilişkiyi zayıflatmaktadır. Bu durum, tarihî yapıların yalnızca korunmasının yeterli olmadığını; uygun işlevlerle desteklenerek yaşatılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Öte yandan, tabloda izi tamamen silinmiş ya da büyük ölçüde değişime uğramış yapı örnekleri, çalışma alanındaki tarihî sürekliliğin kırıldığı noktaları açık biçimde göstermektedir. Bu kayıplar, sokak ölçeğinde zamansal ve mekânsal boşluklar yaratmakta; kullanıcıların alanı bütüncül bir tarihî çevre olarak algılamasını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla bu yapıların bulunduğu parseller, kentsel sağlıklılaştırma sürecinde öncelikli müdahale alanları olarak değerlendirilmelidir.

Tescilli yapıların eski ve yeni durumları arasındaki farklar, koruma politikalarının uygulama düzeyinde yeterince bütüncül olmadığını da ortaya koymaktadır. Yapı ölçeğinde alınan koruma kararlarının, sokak ve çevre ölçeğinde desteklenmemesi; tarihî çevrelerin parça parça dönüşmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, tablo yalnızca bir görsel karşılaştırma değil; aynı zamanda alanın koruma-kullanma dengesine ilişkin temel sorunlarını ortaya koyan önemli bir bulgu niteliği taşımaktadır.

5. BULGULAR

Çalışma alanında yapılan analizler sonucunda; Tekke Camii Sokak ve çevresinde tarihî dokunun zamansal sürekliliğini kaybettiği, güncel yapılaşma baskısı ve işlevsel dönüşümlerle görünürlüğünün azaldığı tespit edilmiştir. Özellikle yapıların cephe düzenleri arasındaki uyumsuzluk, parsel bazında yapılan müdahalelerin bütüncül bir planlamadan uzak oluşu ve sokak ölçeğinde sürekliliğin bozulması dikkat çekicidir. Tespit edilen başlıca bulgular şu şekilde sıralanabilir:

- Tarihî yapıların işlevsel sürekliliği kesintiye uğramıştır. Birçok tescilli yapı ya atıl durumda kalmakta ya da işlev dışı kullanımlarla dönüştürülmektedir.
- Cephe sürekliliği bozulmuştur. Farklı dönemlerde yapılan eklentiler ve modern müdahaleler, geleneksel sokak estetiğini olumsuz etkilemektedir.
- Araç baskısı yoğun hissedilmektedir. Sokak ve çevresi yaya öncelikli olmaktan uzak olup, park edilen araçlar tarihî yapıları gölgelemekte ve algılanabilirliği azaltmaktadır.
- Yeşil süreklilik ve kamusal alan eksikliği gözlemlenmiştir. Alanın içerisinde planlı yeşil alanlara ya da kamusal mekânlara rastlanmamakta; bu durum kullanıcı deneyimini zayıflatmaktadır.
- Kullanıcı aidiyeti düşüktür. Alanın tarihî niteliği hakkında farkındalık düzeyi düşüktür. Görsel kirlilik, altyapı yetersizliği ve işlev uyumsuzlukları kullanıcıları olumsuz etkilemektedir.

Elde edilen bulgular, Tekke Camii Sokak ve çevresinde tarihî çevrelerin karşı karşıya kaldığı yapısal sorunların yalnızca fiziksel bozulmalarla sınırlı olmadığını; aynı zamanda algısal, işlevsel ve sosyo-kültürel süreksizlikler içerdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, literatürde tarihî çevrelerin “görünmezleşmesi” olarak tanımlanan sürece karşılık gelmektedir (Çelik & Demirtaş, 2019). Dolayısıyla alana yönelik müdahale önerilerinin yalnızca restorasyon ya da cephe iyileştirme düzeyinde değil; kentsel yaşamla yeniden bütünleşmeyi hedefleyen çok katmanlı bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir.

6. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Kentsel tasarım ve koruma alanında yapılan pek çok çalışmada tarihî çevrelerin yalnızca fiziksel olarak değil, aynı zamanda işlevsel ve sosyo-kültürel olarak da süreklilik içinde değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Dinç & Gül, 2018; Çelimli, 2016). Elde edilen bulgular Tekke Camii Sokak ve çevresinde tarihî dokunun tamamen yok olmadığını; ancak görünürlük, süreklilik ve algılanabilirlik açısından zayıfladığını ortaya koymaktadır. Bu durum, alanın koruma yaklaşımının yalnızca yapı ölçeğinde değil, sokak ve çevre bütününde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla yapılacak kentsel müdahalelerin, tarihî izleri yeniden görünür kılacak, yapı grupları arasındaki mekânsal ilişkiyi güçlendirecek ve kullanıcıların tarihî çevreyle kurduğu bağı yeniden tesis edecek şekilde kurgulanması gerekmektedir.

Modern yapılaşma baskısı, imar planı uygulamaları ve kamusal alan eksiklikleri gibi sorunlar, tarihî sokak dokularının hem fiziksel bütünlüğünü hem de anlam dünyasını zedelemektedir. Tekke Camii Sokak özelinde bu durum; tarihî izlerin gündelik yaşamla entegre olamaması, alanın bir geçiş mekânı hâline gelmesi ve kullanıcıların bu mekânı sahiplenmemesi şeklinde tezahür etmektedir.

Ayrıca, kent merkezindeki yüksek yoğunluk baskısı, tarihî çevrelerin kamusallığını azaltmakta ve sokaklar sadece geçiş yollarına indirgenmektedir. Bu durum hem tarihî mimariyi hem de sosyo-kültürel dokuyu görünmez kılmaktadır. Dolayısıyla yapılacak müdahalelerin yalnızca fiziksel değil, işlevsel ve kültürel boyutta da tasarlanması gerekmektedir. Tekke Camii Sokak ve çevresi için geliştirilen öneriler üç ana başlık altında toplanabilir:

a. Fiziksel Müdahale Önerileri:

- Tarihî yapı cephelerinin özgün niteliklerine uygun olarak sağlıklılaştırılması.
- Sokak zemin kaplamalarının geleneksel dokuyla uyumlu malzemelerle yenilenmesi.
- Araç trafiğinin sınırlandırılması ve sokakta yaya önceliğinin sağlanması.
- Kamusal oturma alanları, küçük ölçekli meydanlar ve geçici sergi alanlarının tasarlanması.

b. İşlevsel Müdahale Önerileri:

- Tescilli yapıların işlevlendirilerek yeniden kullanımına imkân tanınması (örneğin, kültürel merkez, atölye, kitap kafe vb.).
- Konut + ticaret fonksiyonlarının dengeli dağılımı ile canlı sokak yaşamının teşvik edilmesi.
- Tarihî sokakta rota bazlı yürüyüş güzergâhları oluşturularak kent turizmine entegre edilmesi.

c. Sosyo-Kültürel Müdahale Önerileri:

- Yerel halk ve kullanıcıların katılımıyla sokak tarihçesi çalışmaları yapılması.
- Görsel kirliliğin (reklam tabelaları, uyumsuz eklentiler) azaltılması için yönerge hazırlanması.
- Yerel yönetimlerle iş birliği içinde sürdürülebilir bir koruma programı hazırlanması.

7. SONUÇ

Trabzon, binlerce yıllık geçmişiyle çok katmanlı bir kültürel mirasa ev sahipliği yapmasına rağmen, modernleşme süreçleri ve kontrolsüz kentsel büyüme, kentin tarihî merkezindeki pek çok bölgeyi atıl/yarı atıl duruma getirmiştir. Bu bölgelerden birisi olan Tekke Camii Sokak ve çevresi, kentin merkezinde stratejik bir konumda yer almasına karşın, sahip olduğu tarihî ve kültürel potansiyeli kentsel yaşama entegre edilememiş durumdadır. Günümüzde alan; mekânsal sürekliliğin koptuğu, tarihî yapıların modern doku içinde görünürlüğüne kaybettiği ve kentsel bellekten uzaklaştığı bir bölge karakteri taşımaktadır. Bu durum, yalnızca fiziksel bir eskimeyi değil, aynı zamanda kentsel bir kimlik kaybını da beraberinde getirmektedir.

Bu çalışma, alanın mevcut durumunu yalnızca gözlemsel bir bakışla değil; mekânsal analiz ve morfolojik okuma yöntemleriyle derinlemesine incelemektedir. Çalışma kapsamında; doluluk-boşluk oranları, sokak silüetleri, işlevsel dağılım ve yaya-araç sirkülasyonu gibi parametreler üzerinden bir alan okuması yapılmıştır. Elde edilen bulgular, alanın görünürlüğüne artıracak, sosyo-kültürel açıdan canlandırarak ve kullanıcıların mekanla kurduğu zayıflamış olan aidiyet bağına güçlendirecek stratejik müdahale kararlarına temel oluşturmaktadır.

Modern şehircilik ilkeleri ışığında, tarihî kentsel bilincin tesisi artık tekil yapı ölçeğinde bir koruma anlayışıyla mümkün değildir. Koruma, yapının dış kabuğundan taşarak sokağa, meydana ve kentsel dokunun bütününe yayılan bir süreklilik stratejisi olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle, Tekke Camii Sokak örneğinde önerilen kentsel iyileştirme (urban improvement) ve sağlıklılaştırma (rehabilitation) çalışmaları; sadece estetik bir kaygı değil, çok boyutlu bir iyileştirme hamlesi olmalıdır. Bu yaklaşım, kullanıcıyı merkeze alan, sosyal etkileşimi tetikleyen, katılımcı ve ekolojik açıdan sürdürülebilir çözümleri kapsamaktadır. Alanın konut ağırlıklı yapısı, mahalle kimliğinin korunması açısından önemli bir potansiyel sunarken; konut altı ticaret ve kamusal işlevlerin dengeli biçimde güçlendirilmesi, sokağın tarihî kimliğinin kentsel yaşama yeniden entegre edilmesine olanak sağlayacaktır.

Yapılan çalışma ile Tekke Camii Sokak ve çevresinde zamanla örtülmüş, niteliğini kaybetmiş veya görünmez hale gelmiş tarihî katmanları fiziksel ve işlevsel müdahalelerle yeniden kentsel yaşama kazandırmayı amaçlamaktadır. Hedeflenen kentsel senaryo ile;

- Tescilli yapıların çevreleriyle kurduğu ilişkinin onarılması,
- Yaya odaklı bir kamusal alan kurgusunun oluşturulması,
- Görsel kirlilikten arındırılmış bir sokak estetiğinin sağlanması öngörülmektedir.

Sonuç olarak; geliştirilen bu öneriler bütünüünün, Trabzon kent merkezindeki benzer tarihî dokular için bir model teşkil etmesi ve bu alanların daha ulaşılabilir, algılanabilir ve yaşayan mekanlara dönüştürülmesine katkı sunması hedeflenmektedir. Bu bağlamda çalışma, tarihî kentsel çevrelerde yapılacak müdahalelerin yalnızca fiziksel iyileştirme değil; bellek, algı ve kamusal kullanım üzerinden yeniden üretim süreçleri olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir. Tekke Camii Sokak örneği, tarihî sokak dokularının doğru analiz ve senaryolarla kentsel yaşama yeniden kazandırılabilirliğini ortaya koymakta; benzer tarihî merkezler için uygulanabilir bir yöntemsel çerçeve sunmaktadır.

8. KAYNAKÇA

- Cullen, G. (1961). *The concise townscape*. Architectural Press.
- Çelik, S., & Demirtaş, M. (2019). Kentsel bellek ve mekânsal süreklilik: Tarihi kent merkezlerinde değişim ve dönüşüm. *Planlama*, 29(2), 85-98.
- Dinç, P., & Gül, A. (2018). Tarihi çevrelerde koruma-kullanma dengesi bağlamında kentsel tasarım yaklaşımları. *Megaron*, 13(1), 45-58.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory* (L. A. Coser, Trans.). University of Chicago Press. (Original work published 1950)
- Köse, İ. (2012). Tarihsel süreçte Trabzon: Antik çağdan günümüze kentin gelişimi. Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları.
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press.
- Özen, H., & Tuluk, Ö. S. (2005). Trabzon'un kentsel gelişiminde mekânsal süreklilik ve değişim. *TÜBA-KED Kültür Envanteri Dergisi*, 4, 115-134.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023). Trabzon kültür envanteri: Tescilli taşınmaz kültür varlıkları listesi.
- Trabzon Büyükşehir Belediyesi. (2020). Trabzon tarihi kent merkezi Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu.